Az egyházi könyvtárak változásai, sikerei és kudarcai az elmúlt másfél évtizedben

Esztergom, 2003. november 12.

Az egyházi könyvtárak elsősorban értékes régi könyvek és kéziratok őrző helyeiként ismertek. Néhány történeti utalás éppen ezért elkerülhetetlen helyzetük vázolásakor, még abban az esetben is, ha a cél ezúttal a közelmúlt tapasztalatainak ismertetése. *Szembetűnő tény, hogy gyűjteményeink évszázados idői metszetekben is tükrözik az ország sorsát, nemcsak tartalmukkal, de hiányaikkal is tanúskodnak bizonyos tendenciákról. Ha egy intézményrendszer változása képes kifejezni a környező társadalom állapotát, akkor joggal kereshetünk választ arra a kérdésre is, mi tükröződik az egyházi könyvtáraknak a rendszerváltás óta eltelt immár több mint tíz esztendejéből. Melyek a számottevő eredmények és az esetleges mulasztások?*

Minek köszönhető könyvtáraink értéke? Annak a közismert ténynek, hogy a szekularizáció érvényesüléséig szinte minden új eszmei tartalmat főként egyházi intézmények közvetítettek. Az *oktatásügy* a felvilágosult abszolutizmus jelentkezéséig Magyarországon is a különböző felekezetek belügye volt. Sőt, amikor az állam érdeklődése Mária Terézia korában kiterjedt az iskolázás kérdéseire, az iskolák fölötti állami felügyeletet is az esztergomi érsek gyakorolta... Egykor nemcsak állam és egyház, de a hatalmi ágak, sőt (amint könyvtáraink összetétele is mutatja) a tudomány, a vallás és a művészet területei sem különültek el élesen egymástól.

Nyilvánvaló az is, hogy mint minden társadalom, úgy a magyar is kitüntetett figyelmet tanúsított az Istennel való találkozás helyszínei és a velük szoros kapcsolatban lévő intézmények iránt. Gondoljunk arra, mennyivel szegényesebb volna a magyar könyvtári kultúra öröksége Sárospatak, Pannonhalma vagy Eger könyvtártermei nélkül. Szerte az országban Maulbretsch, Dorfmeister és más neves művészek könyvtári freskói őrzik nemzedékek erőfeszítésének eredményeit. Mindez tartalmilag is érvényes: jelentős részben egyházi könyvtárak ápolják azt az örökséget, amit a régiek lényegesnek éreztek.

Mi értendő azon, hogy az egyházi könyvtárak története *tükre az országénak?* Két sarkalatos példát említek. A török hódítás nyomán püspöki könyvtárak sora, jeles kolostorok állománya pusztult el vagy szóródott szét az ország távoli pontjain. Esztergom, Kalocsa, Eger, Veszprém, Pécs, Székesfehérvár, Vác története, könyvtári állománya mutatja, hogy a tudomány és az írásbeliség egyházi központjait a XVI. századtól a Rákóczi-szabadságharc bukásáig szinte állandó veszély fenyegette. A közelmúltat, a XX. sz. második felét pedig az jellemzi, hogy az az erő, amely évtizedeken át ideológiai ellenfelének tekintette az egyházakat és a múltat eltörlendőnek ítélte, 1970 utáni, mérsékeltebb formájában sem kedvezhetett érdemük szerint a régi idők tanúinak. Könyvtáraink ezért leromlott állapotban, nemritkán kezelőszemélyzet nélkül érték meg a XX. század utolsó évtizedét.

Mi jellemzi az 1989 utáni fordulatot? A *sikerek, kibontakozás, fejlődés* egyértelmű jelei mellett elmaradt az egész kérdés alapjainak módszeres vizsgálata. A következmény esetlegesség, bizonytalanság és néhány kiaknázatlan lehetőség. Nem történt meg, és anyagi eszközök szűkössége miatt talán nem is történhetett meg az az áttörés, amelynek köszönhetően a társadalom által igényelt mértékben állíthattuk volna a használók, elsősorban a tudomány és az oktatás szolgálatába mindazt, amivel rendelkezünk.

Kezdjük a sikerekkel: A nagy hagyományú szervezetek igen mélyre hatoló gyökerekkel rendelkeznek, így az ellenséges, majd a korlátozó légkör megszűnése önmagában is kedvező hatást gyakorolt. Befolyásolta intézményeink helyzetét, hogy minden történelmi egyház nagy lépésekkel haladt iskolarendszerének újjászervezésében. A megélénkült érdeklődés nemcsak a könyvtárak fokozódó használatában mutatkozik, hanem a könyvkiadók termésén, a könyvpiac ítéletén is lemérhető.

Ma még be sem látható az Egyházi Könyvtárak Egyesülése (a továbbiakban EKE) létrejöttének valóságos hozadéka, a rokonjellegű intézmények belső információáramlásának kedvező hatása. Abban a közegben, amelynek napjainkban az a rendeltetése, hogy az információ szolgáltatásának központja legyen – a könyvtárak világában – ez a belső áramlás az élet újraindulásának talán a legfontosabb feltétele volt. Részben ennek is köszönhető, hogy az új körülmények között szakmai munkánk sok tekintetben egységesült.

Nagy késéssel, minden egyházi intézményben elkezdődött a számítógép alkalmazása. Van intézményünk, amely a legnagyobb sebességű optikai kábellel, kitűnő SUN szerverrel rendelkezik és OPAC katalógusából 160 ezer rekord érhető el az interneten. De a helyzet természetesen nem mindenütt változott ilyen ütemben, sőt ez az állapot az EKE-n belül inkább számít kivételesnek, mint általánosnak. Az eredmény olykor a szerencsés földrajzi elhelyezkedés, oktatási intézményekhez fűződő szorosabb kapcsolat és más tényezők együtthatásának köszönhető. Vannak könyvtáraink, ahol csak egy-két PC-t alkalmaznak (ezek is elavultak), nincs megfelelő belső hálózat, és a külső hálózati csatlakozás sem mindenütt biztosítja igényes szolgáltatások lehetőségét.

A jogszabályi háttér változásainak ismertetésében nem kívánom megismételni mindazt, amit a 2002. évi Könyvtári Figyelőben publikált dolgozatban leírtam[1]. A probléma lényege nem ismeretlen a könyvtári irodalomban. Említett munkámban sorra vettem a jogi helyzet változásait, külön említve mindazokat a rendelkezéseket és paragrafusokat, amelyek név szerint foglalkoznak az egyházi könyvtárakkal, kiváltképpen az állami intézményekkel azonos finanszírozással.

A közelmúlt tanulságai között első helyre kívánkozik az a rendkívül pozitív fejlemény, hogy a demokratikus fordulat óta eddig egyetlen kormányváltás sem hozott drámai fordulatot intézményeink életében. Sikereink közé sorolható, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) megoldást talált az egyházi könyvtárak számára az érdekeltségnövelő támogatás biztosítására és a dokumentumvásárlási kedvezmény kiterjesztésére.

Kedvező fejlemény, hogy csaknem minden könyvtárunkban napirenden vannak a digitalizálás folyamatának munkálatai vagy előmunkálatai, és az adatok tárolásával kapcsolatos képességek fejlesztése is. Az országos tervezés során a *Könyvtári Intézet kellő figyelmet tulajdonított* az egyházi intézményeknek, hiszen a digitalizálás fontossági sorrendjét a dokumentumok régisége, ritkasága, egyedi volta, forrásértéke, tudománytörténeti jelentősége és esztétikai kvalitásai, esetleg bibliofil különlegességei határozzák meg, azaz olyan szempontok, amelyek terén nem kerülhetők meg gyűjteményeink. Az elsőbbséget a feldolgozásban egyrészt az iménti mutatók, másrészről a hozzáférhetőség szempontjai, a használat gyakorisága és az állományvédelmi érdekek alapján célszerű meghatározni. Remélhetőleg intézményeink feldolgozása a szűkös források ellenére sem késlekedik majd más intézménytípusénál nagyobb mértékben. Említendő, hogy a régi nyomtatványokat egyedi jellemzőik miatt (margináliák stb.) akkor is gyakran unikális darabként kell kezelnünk, ha világi könyvtár is őrzi egy-egy példányukat. A digitalizálást előkészítő országos felmérésből nyilvánvaló, hogy az egyházi gyűjteményekben nagy jelentőségük van a kézirattáraknak, ezen belül a középkori kódexeknek, okleveleknek, a különféle levéltári jellegű forrásoknak, nagy tanáregyéniségek dictatumainak, térképgyűjteményeknek, hazai és külföldi régi nyomtatványoknak, metszet-, plakát-, aprónyomtatvány-gyűjteményeknek, különböző helytörténeti forráscsoportoknak, egy-egy téma, történelmi korszak, nevezetes családok vagy személyiségek életét dokumentáló különgyűjteménynek, a teológiához és az egyházi oktatáshoz kapcsolódó folyóiratoknak, illetve a könyvtárakkal nemritkán közös irányítás alatt lévő egyházi múzeumok, kincstárak sok ezer tárgyának.

Milyen *kudarcokra* utaltam a korábbiakban? Állományaink imént ismertetett jellegéből is kitűnik, hogy könyvtárainkban vannak állományrészek, amelyeknek néhány év múlva már a közelébe sem volna szabad engednünk olyan könyvtárosokat, akik tudományos minősítéssel nem rendelkeznek. Jelenleg sok helyen szolgálnak kiemelkedő képességű, tapasztalt kollégák, akiknek a felkészültsége megfelelő, de közöttük sajnálatosan kevés a tudományos minősítésű, mert a politikai körülmények korábban nem sok esélyt kínáltak pl. egy szerzetes számára, hogy tudomá-

[1] Címe: A magyarországi egyházi könyvtárak helyzete, céljai és jövőképe. KF 2002/1.

nyos fokozatot szerezzen. Ezért országosan is csekély az érintettek száma, de szerencsére növekvőben van.

Az említettek miatt rendkívül nagy jelentőségű volt az NKÖM 2001. évi kezdeményezése a minősített egyházi kutatók bértámogatására. Ez a támogatás forráshiány miatt 2002-ben és sajnos 2003-ban is a kezdőév szintjén maradt, nem követi a személyi változásokat, így vannak intézményeink, amelyek a minisztérium által egykor jogosnak mondott összeg negyedrészét kapják, és a hiányzó egy-két millió forintot az állami intézményeknél jóval nehezebben tudják saját erőből fedezni. Csak reménykedni tudunk a mielőbbi megoldásban, mert a pénzügyi politika gyakran halad a csekélyebb ellenállás irányában.

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény megjelenésekor szintén nagy reményeket fűztünk bizonyos új lehetőségekhez. A legígéretesebbnek az a részlet tűnt, hogy (a törvény hetedik paragrafusának harmadik bekezdése értelmében) az egyházak kérhetik könyvtáraik, levéltáraik, múzeumaik közgyűjteménnyé minősítését, az államiakkal azonos elbírálás érdekében. (Az egyes egyházak, és az állam megállapodása szintén az azonos támogatás elvét rögzíti.)

A törvényhozók tehát a szektorsemlegesség alapján biztosítani kívántak egy lehetőséget, (jobb túlélési esélyt bizonyos nemzeti szempontból is számottevő egyházi értékeknek), de ez a lehetőség a mai napig nem válhatott valóra, mert eddigi tájékozódásaink során a minisztérium semmiféle konkrét értelmet vagy jelentőséget nem tulajdonított a törvény adott részletének.

A mai napig fenntartóink sem merítették ki minden lehetőségüket az állammal való tárgyalások során. Ennek ellenére úgy vélem, az EKE-nek élnie kell a lehetőséggel, hiszen hasonló helyzetről van szó, mint az ún. érdekeltségnövelő támogatás esetében: a törvény szövegében megjelent az egyházi könyvtárakkal kapcsolatban egy részleteiben ki nem munkált, végig nem gondolt elem, amelynek anyagi vonatkozása is van. Ebben az esetben is adódik lehetőség az előrelépésre, az országos jelentőségű egyházi könyvtárak kiemelt elbírálására. (Ellenkező esetben meg kellene változtatni a törvény szövegét és kimondani, hogy az egyházi intézmények az állami, önkormányzati és közalapítványi intézményekkel ellentétben nem kérhetik közgyűjteményi minősítésüket. Ami egyúttal azt is jelentené, hogy Arany János Debrecenben, Bél Mátyás Esztergomban őrzött kéziratai más elbírálás alá esnek, mint ugyanezen szerzők állami könyvtárakban őrzött iratai.)

Úgy vélem, mindent meg kell tennünk az azonos esélyek érdekében, így azért is, hogy a közgyűjteményi státus fogalmának valóságos tartalma legyen. Annál is inkább meg kell ezt tennünk – és itt érkeztem a lényeghez –, mert sem egyházi, sem világi részről *soha, sehol, senki* nem vizsgálta meg, mi volna az állammal kötött egyezményekben rögzített, állami intézményekkel „azonos támogatás" reális mértéke. A Könyvtári Intézet által kiadott statisztikák világosan jelzik, hogy az egyházi könyvtárak jelenleg minden egyes mutató terén lényegesen rosszabb körülmények között működnek, mint a hasonló nagyságrendű államiak. Mindössze annyi történt, hogy a rendszerváltozás után észrevehetően megemelkedett az állami támogatás, de a tényleges működőképesség anyagi feltételeiről még el sem kezdődött a közös gondolkodás.

A XVIII. században a tudós debreceni professzorok dolgozószobáját múzeumnak hívták, amely kifejezés nem „használaton kívüli" tárgyak gyűjtőhelyét jelentette, hanem olyan szellemi műhelyt, amely a könyvek sokaságán túl távcsövet, nagyítót, térképet, glóbuszokat, olykor ásványi kristályokat és grafikai metszeteket is tartalmazott. Jellemző módon Bod Péter latin szótára is *„tanuló ház"*-ként magyarítja a múzeum jelentését.

Az egyházi gyűjteményeket napjainkban ismét arra készteti a szakma egyetemes fejlődése, hogy a tanulás színtereiként, a tudomány eszközeit, információt biztosító műhelyekként[2] is szolgáljanak. A tudásra építő társadalmak felértékelik könyvtáraikat. Ebben bíznak az egyházi könyvtárak is, mert helyzetük rendezése közös érdekünk.

Gáborjáni Szabó Botond

[2] Skaliczki Judit: A hazai könyvtárügy stratégiai fejlesztési tervének telematikai koncepciója. TMT,1999/1.3-4.

A könyvtár hiteles hely...

Szolgáltatások újjászervezése az Alpok-Adria Régió nyilvános kön

A fenti címmel szervezett *nemzetközi szemináriumot a Berzsenyi Dániel Könyvtár és Vas Megye Közgyűlése a Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégiumának támogatásával 2003. október 28–29-én Szombathelyen, illetve Bécsben.*

Amint az a meghívóból is kiderült, Vas megye 1978 óta aktív közreműködője az Alpok-Adria Munkaközösség programjainak. A Berzsenyi Dániel Könyvtár pedig a Nyilvános Könyvtári Munkacsoport megalakulásától (Schio, 1989.) kezdve részese a régiók, városok és falvak polgárainak dokumentum- és információellátását, a nemzeti kulturális örökség közvetítését végző, a kultúrák közti toleranciát küldetésként gyakorló közkönyvtárak együttműködésének. A közös konferenciák, projektek és tapasztalatcserék értékes ismeretekkel gazdagították megyénk könyvtárügyét és megerősítették a könyvtárosok fejlesztési törekvéseit.

Szombathely több mint tíz évvel ezelőtt – 1992. július 14–15-én – fogadta először az Alpok-Adria Munkaközösség könyvtárosait: tanácskozásuk középpontjában a zeneműtárak tevékenysége állt.

A mostani szemináriumon a szolgáltatásaikkal az információs kor kihívásaihoz alkalmazkodni képes és kész könyvtárak munkatársai adták át egymásnak tapasztalataikat. Kísérőprogramként fotókiállítás várta a vendégeket az Alpok-Adria Régió országaiban az utóbbi öt évben épült vagy felújított nyilvános könyvtárakról.

Mivel az előadások szövege hamarosan megtekinthető lesz a Vasi Digitális Könyvtár oldalain (www.vasidigitkonyvtar.hu), most csak vázolom a két nap eseményeit.

Miután *Pallósiné Toldi Márta* könyvtárigazgató megnyitotta a rendezvényt, *Markó Péter*, Vas Megye Közgyűlésének elnöke köszöntötte a résztvevőket, bemutatta a vendéglátó könyvtárat, s kitért a könyvtárak jövőbeli európai uniós szerepére is.

A beszámolók sorát *Werner Molitschnig* (Klagenfurt, Landesschulrat für Kärnten) kezdte *Kis könyvtárak új perspektívái az iskolákkal való együttműködés révén* című előadásával.

Maria Horti-Zsombok (Graz, Steiermärkische Landesbibliothek) arról beszélt, hogyan vezettek be új módszereket és eszközöket egy régi épületben, az olvasók szolgálatába állítva azokat.

A horvát nyilvános könyvtárügy érdemes példáit, amelyekről *Erőfeszítések az igényeknek megfelelő könyvtárépületért* címmel *Andrea Silić* tolmácsolásában hallhattunk, Andrea Silić és *Marija Šegota-Novak* (Rijeka, Gradska Knjižnica) hozta el.

Rövid szünet után *dr. Giorgio Lotto* (Vicenza, Biblioteca Civica Bertoliana) számolt be Veneto régió új könyvtárainak legfrissebb tapasztalatairól.

Barbara Kovař Szlovéniából *Nyilvános könyvtár az információs társadalomban: új trendek a Maribori Nyilvános Könyvtárban* címmel tartott előadást.

Ebéd után „hazai vizekre eveztünk". Elsőként *dr. Fodor Péter,* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója mutatta be a gyönyörűen rekonstruált Központi Könyvtár megújulásának történetét, és ismertette a további terveket.

Ezt követően *Varga Róbert* igazgató előadásából a kaposvári Megyei és Városi Könyvtár példáján hallhattuk, hogyan lehet kis pénzből nagyot alkotni.

Pallósiné Toldi Márta a Berzsenyi Dániel Könyvtár szolgáltatásszervezési tapasztalatairól számolt be a hallgatóságnak. Megtudtuk, hogyan haladnak, a hagyományos könyvtári szerepek megtartása mellett az újakat is felvállalva.

Az előadásokat követően az érdeklődők városnéző sétán ismerkedtek Szombathely nevezetességeivel. Az esti fogadáson *Kapiller Sarolta*, az Alpok-Adria Kulturális Munkacsoport alelnöke köszöntötte a szeminárium résztvevőit.

Másnap *Czupi Gyula* igazgató a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár életének megújulásáról tartott részletes, szemléletes ismertetést.

Ezután került sor az elmúlt évben szépen felújított vendéglátó könyvtár megtekintésére.

A további események helyszíne a Bécsi Főkönyvtár volt, ahová autóbusz vitte át a társaságot. Először *dr. Alfred Pfoser* (Hauptbücherei Wien) ismertetőjét hallgattuk meg a könyvtár újjászervezéséről, majd „működés közben" is megtekinthettük az intézményt. Mint megtudtuk, német nyelvterületen ez a legnagyobb önkölcsönző rendszerrel működő könyvtár. Az önkiszolgáló kölcsönzésen kívül sok más újdonságot is megta-

Vas megye 1978 óta aktív közreműködője az Alpok-Adria Munkaközösség programjainak. A Berzsenyi Dániel Könyvtár pedig a Nyilvános Könyvtári Munkacsoport megalakulásától kezdve (Schio, 1989.) részese a régiók, városok és falvak polgárainak dokumentum- és információellátását, a nemzeti kulturális örökség közvetítését, a kultúrák közti toleranciát kulcsfontosságú gyakorló közkönyvtárak együttműködésének. A közös konferenciák, projektek és tapasztalatcserék értékes ismeretekkel, használható módszerekkel gazdagították megyénk könyvtárügyét és megerősítették a könyvtárosok fejlesztési törekvéseit.

Szombathely több mint tíz évvel ezelőtt – 1992. július 14-15-én – fogadta először az Alpok-Adria Munkaközösség könyvtárosait, tanácskozásuk középpontjában a zenemű-tárak tevékenysége állt. Mostani szemináriumunkon szolgáltatásaikkal az információs kor kihívásaihoz alkalmazkodni képes és kész könyvtáraink munkatársai adják át egymásnak tapasztalataikat.

Vas county has been an active participant in the programmes of the Alps-Adriatic Working Community since 1978 and the Berzsenyi Dániel Library has been co-operating with other public libraries in providing documents and informations for the inhabitants of regions, towns and villages, transmitting the national cultural heritage and fostering tolerance between cultures since the formation of the Working Group on Public Libraries (Schio, 1989). The common conferences, projects and exchanges of experiences have improved the librarianship of our county with significant knowledges, useful methods as well as strengthened the librarians' striving for development. The first conference of librarians from the member countries of the Alps Adriatic Working Community in Szombathely was held more than ten years ago, on the 14-15th of July 1992 on the activity of music libraries. During the actual seminar colleagues coming from libraries being able and prepared to meet the challenges of the information age impart experiences to one another.

A SZEMINÁRIUM ELŐADÓI • LECTURERS AT THE SEMINAR

Czupl Gyula • Nagykanizsa (Zala) Halis István Városi Könyvtár
Dr. Fodor Péter • Budapest Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Maria Horti-Zsombok • Graz (Steiermark) Steiermärkische Landesbibliothek
Barbara Kovár • Maribor (Szlovénia) Mariborska Knjižnica
Dr. Giorgio Lotto • Vicenza (Veneto) Biblioteca Civica Bertoliana
Werner Molitschnig • Klagenfurt (Kärnten) Landesschulrat für Kärnten
Pallósné Toldi Márta • Szombathely (Vas) Berzsenyi Dániel Megyei és Városi Könyvtár
Dr. Alfred Pfoser • Bécs Hauptbücherei Wien
Marija Šegota-Novak • Rijeka (Horvátország) Gradska Knjižnica Rijeka
Andreja Silić • Rijeka (Horvátország) Gradska Knjižnica Rijeka
Varga Róbert • Kaposvár (Somogy) Megyei és Városi Könyvtár

A rendezvény fő támogatója: NKA Könyvtári Szakmai Kollégiuma
Main sponsor of the programme: Professional Board for Libraries of the National Cultural Fund

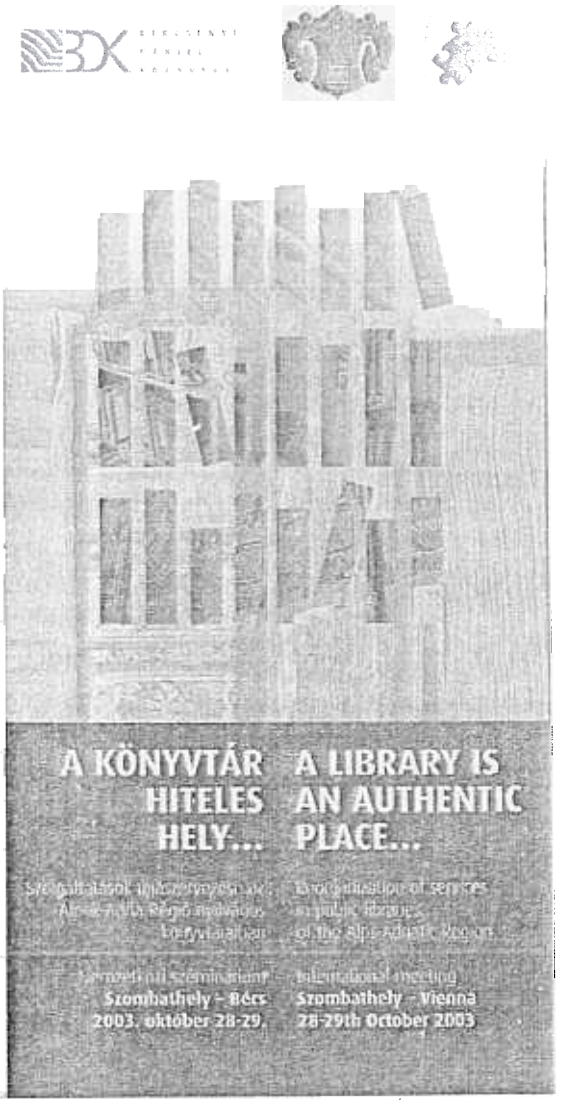

pasztalhattunk az április 27-én megnyílt intézményben. Hatalmas és egyedi formájú épületét a földalatti egyik megállójával kombinálták, így négy bejáraton közelíthető meg. A hely kiválasztása egy jó várospolitikai döntésnek köszönhető, ugyanis egy lepusztulóban lévő területet akartak rehabilitálni a könyvtár ideépítésével. A terv sikerrel járt, a környék nívója emelkedett és folyamatosan emelkedik: zeneműbolt, művelődési, vendéglátó és turisztikai intézmények költöznek a közelbe, a bécsiek hamar elfogadták és már magukénak érzik ezt a „tudásgyárat", ahol ottjártunkkor is hatalmas volt a forgalom. (Naponta három-három és félezer látogatót fogadnak.)

A mintegy háromszázezer egységnyi állomány nagy része szabadpolcról kölcsönözhető. Hat kollégiumba (osztályba) osztják be a dokumentumokat azok típusától függetlenül, elkülönítésükre pedig különböző színeket, azokon belül alfanumerikus jeleket használnak. Ausztriában könyvtárosképzés nem lévén egy-egy tudományterület szakembereit tanítják be a könyvtárosságra. A Bécsi Főkönyvtárban nyolcvan főállású, harminc mellékállású alkalmazott dolgozik, és negyvenöt fiókkönyvtárában egy-egy könyvtáros. Az intézmény busza naponta végiglátogatja a fiókegységeket, ugyanis a főkönyvtárból kikölcsönzött dokumentumok a fiókkönyvtárakba is visszavihetők. A könyvtár technikailag nagyon jól felszerelt. Az ingyenes internethasználatot mintegy száz gép biztosítja. A bemutatást élénk figyelem kísérte, amit a számos feltett kérdés is ékesen bizonyított. (Programok, nyitva tartás, biztonságtechnika, jogdíjak stb.)

Ezzel a látogatással zárult a követhető példákat gazdagon felsorakoztató, a tapasztalatokról számot adó kétnapos nemzetközi szeminárium. A szakmai lapokban és a Kataliston meghirdetett rendezvényt országos érdeklődés kísérte: a nemzeti könyvtárból, a felsőoktatási intézmények könyvtáraiból és a közkönyvtárakból egyaránt érkeztek kollégák. Nagyszerű dolognak tartom, hogy vannak ilyen alkalmaink.

Kissné Rentkó Zsuzsanna

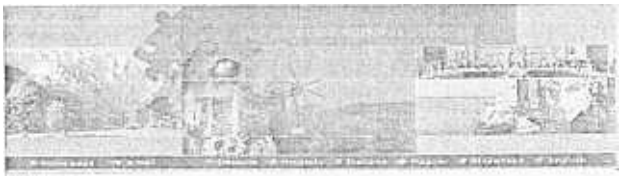

Worksh Siófokon

A Publika Magyar Könyvtári Kör, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Somogy Megyei Szervezete és a siófoki Városi Könyvtár szervezésében 2003. október 28-án Siófokon találkoztak Somogy megye és a Balaton-környék könyvtárosai, valamint Erdélyből érkezett kollégáink. A szakmai napon betekintést kaptunk az európai és hazai közkönyvtári programok, tervek körébe, megismertük az elért eredményeket, bővítve tájékozottságunkat az elektronikus információs források ismerete terén.

A rendezvény alkalmat nyújtott arra, hogy megismerjük más típusú közgyűjtemények, jelen esetben a múzeumok gondjait, problémáit, jövőképét.

Billédiné dr. Holló Ibolya, a Pulman-projekt magyarországi koordinátora a közkönyvtárak európai nagy projektjeiről, a várható trendekről és az ezekhez kapcsolódó hazai programokról beszélt, *Payer Barbara*, a Könyvtári Intézet munkatársa pedig bemutatta a Pulman digitális útmutatót, hogy segítségünkre legyen az elektronikus Európa megvalósításához vezető teendők kidolgozásában, megvalósításában.

Meghallgattuk *dr. Praznovszky Mihály*nak, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár közelmúltban kinevezett igazgatójának gondolatait a könyvtár által nyújtott szolgáltatások terén szerzett friss benyomásairól, s a könyvtárak, múzeumok és levéltárak együttműködési lehetőségeinek eddigi tapasztalatairól, jövőbeni lehetőségeiről.

Ezt követően *dr. Winkler Ferenc*, a Somogy Megyei Múzeum igazgatója vázolta az intézmény jövőképét, a szolgáltatások kiterjesztésének, a közgyűjtemények együttműködésének lehetőségeit a muzeológus szakember szemszögéből.

A helyi közkönyvtári szolgáltatások társadalmi méretű hasznosíthatóságáról a siófoki Városi Könyvtár igazgatónője foglalta össze röviden gondolatait, s a könyvtár kiadványát ismertetve bemutatta, hogyan is valósítható meg mindez a gyakorlatban. A Városi Könyvtár a közelmúltban jelentette meg a *Széles a Balaton vize...?* című kötetet. A Balaton vízállása körüli aktualitást megragadva százhetven év sajtójából közöl válogatást, melyet átolvasva 1836-tól kezdődően napjaink parázs vitákat kiváltó eseményeiig nyomon követhető a tó élete és a vele kapcsolatban véleményt formáló ember látásmódja.

A kiadvány fő forrása, a Balatoni Archív Sajtóadatbázis, helyi könyvtári szolgáltatásból indult (helytörténeti gyűjtemény mikrofilmtára), a Balaton környéki könyvtárak együttműködésével pályázati forrásból jött létre, s az internetnek köszönhetően már országos, illetve világméretben is tanulmányozható a régi Balaton körüli sajtókiadványok két jelentős periodikuma, a Balaton és a Balatoni Kurír.

A kiadvány hátteréül szolgáló archív sajtóadatbázis elérhető a http://www. biblioteka.hu/mikrofilm/index.html és http://konyvtar-siofok.hu internetcímeken.

A hasznos találkozót délutáni beszélgetés zárta, melynek során külhoni kollégáink a digitalizáció erőteljes folytatásának szükségességét hangsúlyozták, ami a világháló segítségével valóban határtalanná teszi kapcsolatainkat és az információ szabad áramlását.

Dr. Fazekasné Mulesza Olga
igazgató
Városi Könyvtár, Siófok

Az információszabadság fogalma többféle megközelítésben*

Konferencia a szegedi Somogyi-könyvtárban 2003. október 18.

Az információszabadság fogalma az utóbbi évek egyik kulcsfogalmává vált, s nem kizárólag az információk hagyományos és természetes gyűjtő, megőrző és szolgáltató intézményeinek szakterületein, hanem az élet minden területén. Megkockáztatom: talán egy kicsit elcsépeltté is vált a kifejezés, sok más mellett ezt is divat lett használni, s – személyes tapasztalat! – még mi, könyvtárosok sem mindig tudjuk, mit is takar ez a fogalom pontosan. Ezzel kapcsolatban egy rövid történetet engedjen meg a kedves olvasó:

„Mi is ez?" – a magát kérdező könyvtáros töpreng, homlokát ráncolja, miközben megpró-

* A konferencia egyik dán vendégének előadását e számunkban olvashatják, a 18. oldalon, másikuké januárban jelenik meg.

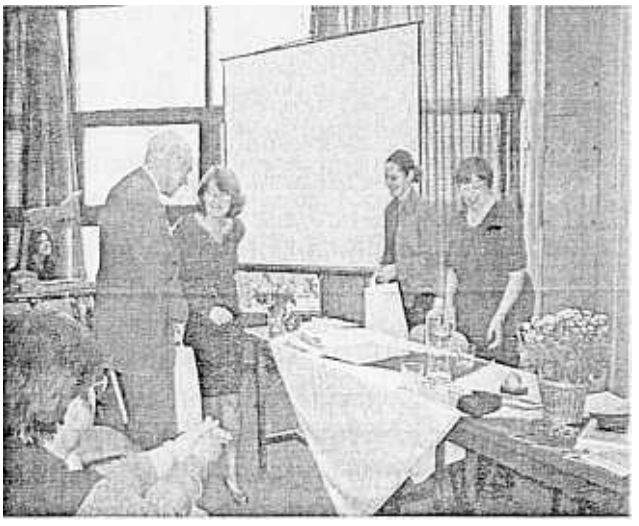

A fotón balról jobbra Flemming Thøgersen előadó, Szőkefalvi-Nagy Erzsébet könyvtárigazgató, Tóth Zsófia tolmács és Marion Thøgersen előadó

bálja összegereblyézni emlékezetében a szerteszét heverő infogondolatok nyesedékeit, hátha azok összeállnak valamiféle elfogadható szakmai szintű kazallá... hű, az infós kiskésit, nem megy..., de kivágja magát, s próbálja elhitetni veled: emészthetetlen a cím, amit a rendezvénynek adtál, szóval kivágja magát, imígyen: „na..., az információ szabad száguldása, vagy áramlása, vagy mi a szösz..."

Megnyugtatásul: egy mondatban alighanem lehetetlen meghatározni, mit takar a fogalom.

Ezek voltak azok a gondolatok, melyekből kiindulva az *Összefogás a könyvtárakért* rendezvénysorozat keretében, októberben, szakmai programjaink között az információszabadságról konferenciát szerveztünk.

Az információszabadság témakörének főbb elemei – terjedelmi korlátok miatt csak – érintőlegesen, címszavakban:

– az információhoz való szabad hozzáférés alkotmányos joga mint az információs társadalom és a demokratikus jogállam működésének alapfeltétele (1997. évi CXL., „könyvtári" törvény)

– az információszabadság és a szellemi szabadság szoros összefüggése

– az IFLA 1997-ben létrehozott FAIFE programja (az információkhoz való szabad hozzáférés és a kifejezés szabadsága)

– vélemény- és szólásszabadság (az ENSZ emberi jogokról szóló 19. pontja)

– a társadalom ügyeiben való informált részvétel, melynek feltétele az államapparátus információinak nyilvánossá tétele, a nyílt közigazgatás

– információszabadság és adatvédelem

– elektronikus demokrácia

– egyéni információs jogok és on-line privát szféra

– információszabadság és üzleti titok

– közháló-elv (a Magyar Teleház Szövetség célja: az önkormányzati intézmények közérdekű adatainak gyűjtése)

– a kormányzati átláthatóság és annak on-line formái

Szakmai napunkon, melyre Csongrád megyei könyvtárosokat hívtunk meg, négy előadás hangzott el. *Rátkai Erzsébet* (Somogyi-könyvtár, Szeged) a könyvtári szolgáltatások szerzői jogi kérdéseiről beszélt, *Vida Andrea* (Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár) Egyetem és információ – egyetemes információ címmel adott tájékoztatást. A délutáni program keretében két dániai előadónk tolmácsolásában tájékozódtunk az információszabadság megvalósulásának társadalmi jelentőségéről. *Flemming Thøgersen* (Stadsbiblioteket i Lyngby, Denmark) Információszabadság és szellemi szabadság a dán könyvtárakban és *Marion Thøgersen* (Rebak Söpark, Hvidovre, Denmark) A civil szféra, a népfőiskolák hagyományai Dániában címmel tartotta meg előadását.

Könyvtárunk évek óta tart kapcsolatot dániai könyvtárosokkal, a dán Demokrácia Alapítvány segítségével Csongrád megyei könyvtárosok csoportja vett részt tanulmányúton 1999 decemberében Koppenhágában. A Dániában megismert társadalmi viszonyok, a jól működő társadalmi önrendelkezés, a polgárok aktív részvétele közös ügyeik menetében, a könyvtárakban folyó munkába való betekintés a mai napig arra ösztönöz bennünket, hogy a skandináv mintákat tovább tanulmányozva próbáljunk mi magunk is tenni a magyarországi helyzet javulása érdekében.

Konferenciánk megrendezésével az volt a célunk, hogy ösztönözzük magunkat: a napi rutinfeladatok teljesítésén kívül minél szélesebb látókörrel végezzük munkánkat. Szerettünk volna rámutatni, hogy milyen jelentősége van könyvtáros és könyvtárhasználó számára az információrobbanásnak, hogyan kell az információt jól kezelni, használni, és milyen jelentősége van, lehet a napi tájékoztatásban.

A délutánt kötetlen beszélgetés zárta, melyen szót ejtettünk a további együttműködés lehetőségeiről is.

Juhász Zoltánné

A civil társadalom hagyományai Dániában – az egyén döntési és befolyásolási lehetőségei*

Filológus vagyok, az egyetem angol nyelv és irodalom szakán végeztem. Nem vagyok könyvtáros, de éveken keresztül szoros kapcsolatban álltam velük.

Először is szeretném meghatározni a civil társadalom fogalmát, ahogyan azt mi látjuk Dániában; valamint elmondani, hogy mi miért tartjuk azt olyan fontosnak. Pár száz évet vissza kell mennem az időben, hogy lássuk, hogyan alakult ki a mai dán helyzet. A dán civil tradíció alapján az egyénnek lehetősége van az információszerzésre, hogy a hozzá hasonló módon gondolkodókkal találkozzon, s velük egyesületeket hozhasson létre. Dániában a civil társadalom legfontosabb megjelenési formája az egyesületi élet.

Egyesek a civil társadalmat az úgynevezett harmadik szektornak tartják, mely a társadalmat jelképező háromszög harmadik oldala. A két másik oldal adott: az állam, azaz a hivatali oldal és a piac, vagyis a privát szektor. Az ideális az, ha e három oldal között egyensúly áll fenn.

Azonban nem csak egyensúlynak kell fennállnia e három szektor között, hanem kapcsolatnak is kell köztük lennie. Ez azt jelenti, hogy pl. a civil társadalom az állami szektor feladatait át tudja venni, és talán piaci feladatokat, problémákat is meg tud oldani. A téma fontosságát mutatja az is, hogy az Európai Bizottság a civil társadalomról 1997-ben kiadta a *Direktíva az egyesületekről és alapítványokról* nevű okiratot.

A civil szervezeteknek nagy kezdeményező szerepük van, azok fedezik fel az új problémákat a szociális területen, és meg is próbálnak a problémákra megoldást találni. Az idő elteltével gyakran megtörténik, hogy a felfedezett problémák áthárulnak a hivatali szervezetekre. Meg is tudok említeni ilyen esetet. A '60-as években még mindig sok nő volt, aki csak hét osztályt fejezett be. Ők nagyon szerettek volna iskolai végzettséget, hogy jobban megállják a helyüket a munkaerőpiacon, vagy hogy megértsék gyermekeik házi feladatait. Az egyesületek lehetővé tettek számukra egy oktatást tanfolyami keretek között, melynek során elvégezhették az általános iskola 8. és 9. osztályát. Ma már ez a felnőtt oktatási forma az állami feladatok közé tartozik.

Mint ahogy említettem, a dánok az egyesületeket tekintik annak a bizonyos harmadik szektornak. Nem számoljuk ide az alapítványokat – bár azok is jó hatásúak, de gyakran gazdasági jellegűek, mint pl. a Tuborg vagy a Carlsberg sörgyár alapítványa. A korábban említett EU direktíva az alábbi nevet viseli: The Promotion of Assotiations and Foundations, a száma: nr. KOM (97) 241.

Az EU-t érdekelte, mivel foglalkoznak az egyesületek Európa-szerte.

Néhány példa:

Németország: szociális helyzet, egészségmegőrzés

Nagy-Britannia: kutatás, oktatás

Franciaország: szociális ellátás, szolgáltatások

Olaszország: szociális juttatások

Északi országok: kultúra és szabadidős foglalkozások, sport

Most térjünk át Dániára. Láthattuk az előző példák alapján, hogy a civil társadalom az északi országokban jelentős mértékben a kultúra és a szabadidős foglalkozások körül tevékenykedik. Ez persze nem jelenti azt, hogy nálunk nem ismertek a nagy nemzetközi segélyszervezetek, mint a Vöröskereszt, vagy a gyermekvédelmi szervezet (Unicef). Természetesen ők nálunk is tevékenykednek.

Sokan azt vallják, hogy Dánia az egyesületek országa. Viccesen úgy szokták ezt említeni, hogy ahol három dán érdeke találkozik, rögtön alapítanak egy egyesületet. Dániában számtalan civil szervezet működik. Tulajdonképpen nem is tudjuk pontosan, hány, hiszen nem regisztrálják őket. Minden dánnak alkotmányos jogában áll, hogy az állam engedélyezésével saját egyesületet hozzon létre. *A dán alkotmány 78. §-a (az egyesülési szabadságról) szerint: Az állampolgárnak jogában áll előzetes engedélyeztetés nélkül egyesületet alapítani, amennyiben az a törvényi kereteknek megfelel.*

Hogy közelebb kerüljünk az igazsághoz, hogy valójában mennyi egyesület létezik Dániában, vegyük az én otthonom, Hvidovre példáját. Hvidovre városának ötvenezer lakosa van, és kb.

*A Somogyi-könyvtárban 2003. október 18-án elhangzott előadás

háromszáz egyesülete. Nekünk, dánoknak szokásunk, ha van egy közös érdekünk, amit más emberekkel együtt szeretnénk érvényre juttatni vagy ha észreveszünk egy problémát, amivel kezdeni kell valamit, akkor bejelentkezünk az erre megfelelő szervezetbe, ha létezik már ilyen szervezet, ha nem, akkor egyszerűen alapítunk egyet. Ha szeretnénk magyarázatot találni erre a szokásra, vissza kell mennünk a történelemben egészen a XIX. századig.

A XIX. század kezdete több szempontból is katasztrofális volt Dánia számára. Az 1800-as években Dánia dán–norvég kettős monarchia volt, a dán határ lenyúlt egészen a mai németországi Hamburgig (Altona). Jöttek a napóleoni háborúk, Dánia megpróbálta megőrizni semlegességét, de a szomszédos Anglia nem hitte, hogy ez sikerülni fog.

Mindezek az események hozzájárultak ahhoz, ahogyan a mai Dánia az európai együttműködést támogatja. A nagy európai hatalomból egy kicsi ország lett, mely szegény volt energiahordozókban (akkor még nem tudtuk, hogy van olaj az északi tengerben). Tehát mit is tehettünk volna, energiahordozók hiányában az emberi tartalékokra kellett összpontosítani.

Ez a gondolat egy teljesen új iskolaformát hozott létre, amely igazán dán találmány. Ez egy bentlakásos iskola felnőttek részére, elsősorban fiatal felnőttek részére, népfőiskolának nevezték el. Az első ilyen iskolát 1844-ben alapították. Főként vidéki fiatal lányokat és férfiakat fogadott. A lányok nyáron, a férfiak télen jártak iskolába. Nem csak földművelést, háztartási ismereteket tanultak, hanem dán történelmet, világtörténelmet, dán irodalmat, északi mitológiát és testnevelést. Mindezek között megtanulták azt, ami a legfontosabb: az önbizalmat. Dániában ma több száz népfőiskola található, de mivel mára csak a lakosság kevesebb mint öt százaléka foglalkozik mezőgazdasággal, az iskolák kínálata is megváltozott: ma már sokféle szakot oktatnak itt. A diákok három–nyolc hónapot töltenek az iskolában, iskolától függően. Ma már a nemeket sem választják el egymástól, mint régen. Egy külföldi hallgató, aki részt vett egy ilyen népfőiskolai kurzuson, a következőképp nyilatkozott az ott töltött időről: „Gazdagabb emberként tértem haza – gazdagabban a tanfolyamokon szerzett tudással, de legfőképp az emberekről szerezett tudásomban gyarapodtam és nemzetközi kapcsolatokkal gazdagabban tértem haza. Az itt tartózkodás távlatot adott nekem, tapasztalatot, bátorságot, önbizalmat – és sok kedves barátot."

A népfőiskola ötlete Nikolaj Frederik Severin Grundtvigtól származik, aki pap volt, történész, filozófus, író és költő (körülbelül ezernégyszáz egyházi éneket és zsoltárt költött). Ő a népfőiskolát eredetileg alternatív megoldásként képzelte el a Koppenhágai Egyetem mellett, de végül teljesen más lett belőle. Grundtvig inkább teoretikus volt, mint gyakorlati ember. Egy nála gyakorlatiasabb kollégája, Cresten Kold fejlesztette tovább az alapötletet, és 1851-ben megalapította első népfőiskoláját.

Egy rövid anekdota maradt fenn arról, amikor egy diákja megkérdezte Koldot, hogy tulajdonképpen mi is a célja ezzel az iskolatípussal. Kold tanár úr egy kérdéssel felelt: „Mi van a mellényzsebedben?" „Öö..., egy zsebóra" – válaszolt elképedve a diák. „És mit teszel az órával, hogy járjon?" – kérdezte Kold. „Hát, felhúzom." – hangzott a diák értetlen válasza. „Éppen ez az, amit én szeretnék veled tenni – válaszolta Kold –, felhúzlak, hogy sose állj meg a fejlődésben."

Ez a válasz tulajdonképpen a népfőiskolák célkitűzése dióhéjban: minket, embereket aktív, tettre kész egyedekké, élő emberekké nevelni.

Egy dologhoz ragaszkodott Grundtvig, ami aztán rányomta bélyegét a népfőiskolák rendjére: nem szerette a vizsgákat, ezért ebben az iskolatípusban nincsenek is vizsgák.

Nagyon sokan azt tartják, hogy a népfőiskolák álltak a fejlődés mögött, és talán ez részben igaz is. De bizonyára szerepet játszott a népfőiskolák és a fejlődő civil szervezetek közötti kapcsolat is.

Ezek az előbb említett történések hozták el nekünk azt, ahol ma tartunk. A világ azonban 1844 óta rohamosan fejlődik, és bizony nehéz lenne megmondani, hogy ez a rendszer a XXI. században is megállja-e a helyét. Én remélem, hogy az embernek az a tulajdonsága, hogy szeret és tud szervezkedni, részt vesz a társadalmi fejlődésben és hatni tud a fejlődési folyamatokra, meg fog maradni a jövőben is.

Végezetül beszélek arról a fogalomról, amit mi az északi országokban néptájékoztatásnak nevezünk. Ez egy lehetőség minden egyes ember számára – a tanultságára való tekintet nélkül –, hogy informálódjon bizonyos témákról, amelyek érdeklik. Ugyanez érvényes akkor is, ha valaki figyelmes lesz egy társadalmi problémára, amin

változtatni kellene, amire megoldást kellene találni. Ekkor is lehetséges másokkal szövetkezni, hogy kezdeményezni lehessen a dolgok, problémák mielőbbi megoldását. Természetesen nyilvános találkozókat, vitákat lehet szervezni több témával kapcsolatban.

Ma valószínűleg egy internetes honlapot készítenénk. A néptájékoztatásnak a civil társadalom ad otthont, az egyesületi élet, amit a következőképpen lehetne jellemezni: olyan önkormányzó szerv, amelyet egy csoport tenni akaró ember szervez – ez semmiben nem hasonlít egy hivatalos szervhez. Formailag olyan, mint egy egyesület, tehát rendelkeznie kell alapító okirattal, alaptőkével, a tagok által választott vezetőséggel, tagokkal. Dániában három típusa található azon szervezeteknek, amelyek a néptájékoztatás területén tevékenykednek. Ezek a következők:

Népfőiskolák, melyek három–nyolc hónapos kurzusokat szerveznek és rövid, egy–két hetes nyári tanfolyamokat – még mindig bentlakásos vagy étkeztetéses iskolaként.

Tájékoztató szervezetek, melyek a téli hónapokban nappali és esti oktatást szerveznek felnőttek számára, napi két–három órában.

Egyesületek, melyekbe lehet jelentkezni tagsági díj befizetése ellenében, részt lehet venni az egyesületi tevékenységben, amiből nagyon sokat lehet tanulni. Az egyesületek vezetőségi tanfolyamokat is szerveznek. Nem is csoda, hogy a dán politikusok rengeteget tanultak a demokráciáról és a demokratizmusról az egyesületi életben való részvétellel.

Előadótársam, *Flemming* minden bizonnyal idesorolna egy negyedik csoportot is, a könyvtárakét. És ebben némileg igaza is lenne. Hiszen Dániában a könyvtárak, akkoriban népkönyvgyűjtemények formájában, átvettek a hivatali szektortól egy informáló feladatot. A dán könyvtárak segítenek a tájékoztató szervezeteknek, amennyiben ingyen termet biztosítanak számukra, de a könyvtárak szívesen együttműködnek velük a tájékoztató rendezvények szervezésében is.

Néhány példát említettem most arról,

– hogyan szerezzünk magunknak tudást, hogyan legyünk felvilágosultak,

– hogyan szerveződjünk, hogy a társadalmi fejlődésbe mi is beleszólhassunk,

– hogyan kezdeményezzünk valamit, amit fontosnak tartunk.

Mindezek fontosak ahhoz, hogy jól működő demokráciában éljünk. Szeretném ismét hangsúlyozni, hogy mennyire lényeges az egyén beleszólása a folyamatokba.

Végezetül megemlítek egy gondolatot, ami bennem fogalmazódott meg az után, hogy én már több mint negyven éve részt veszek az egyesületi munkában: mindenkinek igaza van, amikor azt állítja, hogy ő valamit másképpen tudna tenni.

Marion Thøgersen

Szakmai nap a szakfelügyeletről

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának (NKÖM) könyvtári osztálya és a Könyvtári Intézet 2003. november 14-én 10 órai kezdettel szakmai napot szervezett a szakfelügyeletről.

Az Országos Széchényi Könyvtár nagytermében lezajlott összejövetelen vezető szakfelügyelők, szakfelügyelők, az NKÖM és a Könyvtári Intézet képviselői vettek részt. A szakmai tapasztalatcsere délelőttjén az NKÖM könyvtári osztályának vezetője, *Skaliczki Judit* köszöntötte az összegyűlteket, hangsúlyozva a szakfelügyelet szerepének fontosságát, a minőségelvű, minőségalapú szakfelügyelet közeljövőbeni kialakításának szükségességét a könyvtári terület stratégiai céljai megvalósítása érdekében. A köszöntő után a szakfelügyeleti vizsgálatokkal kapcsolatos eddigi tapasztalatokról, problémákról, tanulságokról szóló előadások hangzottak el.

Az első előadó, *Kopcsay Ágnes* (NKÖM könyvtári osztálya) elmondta, hogy a szakfelügyeletről szóló jogszabály megjelenése után a minisztérium kialakította a szakfelügyelet tartalmi, személyi feltételeit. A 2002–2003. évre a szakfelügyeleti vizsgálatok célját a következőben jelölte meg: hogyan teljesül a nyilvánosság törvényben rögzített feltételrendszere a megyénként vizsgálatra kiválasztott kistelepülések könyvtáraiban. Az első évben nyilvános és nem nyilvános könyvtárakat egyaránt bevonva a vizsgálandók körébe 427 vizsgálat zajlott le, az idei év 544 tervezett vizsgálatából pedig a szakmai találkozó időpontjáig 347-et fejeztek be a szakfelügyelők. A szakfelügyeleti folyamat első eredményei között könyvelhető el az, hogy ráirányítja a könyvtárra a fenntartó figyelmét és kötelezi a feltárt hiányosságok megszüntetésére, segítséget nyújt a helyi

könyvtári stratégia kialakításához és összegzett megállapításai helyzetképet adnak a kistelepülési könyvtárakról. A gyakorlati tudnivalók között szó esett az utóvizsgálatok fontosságáról (eddig öt megyében kezdődtek meg), a szakfelügyeleti kérdőív kitöltésének problémáiról és a jövő évi feladatokról, hiszen 2004-ben elkezdődik a városi könyvtárak minőségalapú szakfelügyeleti vizsgálatának előkészítése.

A szakfelügyeletről szóló rendelet értelmében a Könyvtári Intézet a minisztérium előírása szerint vesz részt a szakfelügyelet folyamatában, a szakfelügyeleti dokumentumok gyűjtésében, megőrzésében. 2003 tavaszán a minisztérium felkérésére az intézet elemzést készített a 2002-ben leadott szakfelügyeleti jelentések alapján. *Fehér Miklós,* a szervezési és elemző osztály vezetője előadásában (Minőség a könyvtárügyben minőségi szakfelügyelettel) az elemzés eredményeit ismertette. Felhívta a figyelmet arra, hogy az egyes eseteket feltáró szakfelügyeleti jelentések olyan információkat rögzítenek, amelyek értékelése alapján a teljes könyvtári rendszer működésének fejlesztése valósítható meg. Az előadás a szakfelügyeleti kérdőív kérdéseiből kiindulva, a kérdésekre adott válaszok tartalmát, szám- és százalékarányait is bemutatva tette fel a „kérdések kérdéseit", amelyekre a választ a 2002-ben rögzített jelentések még nem adják meg, de amelyekre a minőségbiztosítás szempontjait is szem előtt tartó szakfelügyeletnek fokozottabban oda kell majd figyelnie. (Pl. az „Akadálymentes-e a bejutás?" kérdését körbejárva szóba hozta a rámpát, a lépcső-megvilágítást, a parkolást, egyáltalán a könyvtárépület lépcső nélküli megközelíthetőségének vetületeit.)

A szakfelügyelet dokumentumai elektronikus formában eljutnak a nyilvános könyvtári jegyzéket vezető szervezési és elemző osztályra, így a nyilvános könyvtárak adatbázisában rögzítésre kerül – és a webes felületen azonnal visszakereshetővé válik – a lezajlott szakfelügyeleti vizsgálatok naptári időpontja (www.ki.oszk.hu/nyilvanos/).

A jegyzék intézeti felelőse, *Hangodi Ágnes* előadásában (A szakfelügyeleti jelentések és a nyilvános könyvtári jegyzék) jelezte: mivel a szakfelügyeleti vizsgálatok kérdőíves részének első egysége olyan alapinformációkat tartalmaz, amelyek a nyilvános könyvtárak adatbázisának is alkotóelemei (hivatalos név, székhely/cím, könyvtárvezető/könyvtáros, fenntartó), az elemzés során lehetőség nyílt a két adathalmaz összevetésére. A vizsgált könyvtárak mintegy egyharmad részében a nyilvános könyvtári jegyzékre jelentkezés óta bekövetkezett változások bejelentését különböző okok miatt és a jogszabályokban leírtak ellenére a fenntartó elmulasztotta, ezekben az esetekben a szakfelügyelők segítsége elengedhetetlen. Ha jelentésükbe és a vezető szakfelügyelői összefoglalóba bekerül, hogy a megváltozott adatokról szóló hivatalos és hiteles dokumentumokat a Könyvtári Intézetbe kell beküldeni, akkor ezzel naprakészebbé és pontosabbá tehető a nyilvános könyvtári jegyzék. A 2002-ben szakfelügyelettel vizsgált könyvtárak egyhatoda még egyáltalán, egytizede pedig elutasítás miatt nem szerepelt a jegyzéken, a szakfelügyelők módszertani segítségét ezekben az esetekben sem nélkülözhetjük a jelentkezéshez szükséges iratok összeállításánál. (A szakmai nap délelőtti előadásainak PowerPoint-változata elérhető a Könyvtári Intézet honlapján: http://www.ki.oszk.hu/hirek.html)

A program rövid szünet után kora délután folytatódott. A minisztérium felkérésére először a kistelepülési vizsgálatokat idén befejező Csongrád megye vezető szakfelügyelője, *Rátkai Erzsébet* számolt be a szakfelügyelet megyei tapasztalatairól, a kérdőív egyes kérdéseire adott válaszokat összegző táblázatokkal támasztva alá mondanivalóját.

Őt *Szilágyi Irén*, a megyei könyvtár módszertani osztályának vezetője, a Hajdú-Bihar megyében működő szakfelügyelők képviselője követte, aki hozzászólásában – szintén a kérdőíven megjelenő válaszokra hivatkozva – négy-négy községi és nagyközségi könyvtár működésének körülményeit vetette össze a szakfelügyeleti vizsgálatok fényében. A harmadik felkért előadó a bonyhádi városi könyvtár szakfelügyelői feladatokat is vállaló igazgatója, *Antal Mária* volt, aki előadásának egyik súlypontját a szakfelügyeleti vizsgálatok kapcsán sorra kerülő, polgármesterekkel, jegyzőkkel és könyvtárosokkal lezajló beszélgetések, tárgyalások ismertetésére helyezte.

A program a szakfelügyelet napi gyakorlatát és távlati feladatait (pl. városi és iskolai könyvtári szakfelügyelet, szolgáltatás-megrendelés kialakítása) érintő hozzászólásokkal *(Ramháb Mária, Elekes Eduárdné, Gellér Ferencné, Herczigné Mlakár Erzsébet, Zselinszky Lászlóné, Varga Zsuzsanna* és mások) zárult.

Hangodi Ágnes